

TARİHİ İCAT EDEN ADAM

Herodotos'la Seyahatler

Justin Marozzi 1970 Canterbury doğumlu İngiliz gazeteci, seyahat yazarı ve tarihçi. Cambridge'de tarih eğitimi aldı. İlk gençliğinden itibaren Libya'dan Mısır'a, Pakistan ve Afganistan'dan Fas'a Müslüman dünyada seyahatler gerçekleştirdi; *Daily Telegraph*, *Evening Standard*, *Financial Times* ve *BBC World Service* için gazetecilik yaptı. Bu dönemde Burma'dan Manila'ya kadar Asya'yı gezme fırsatını buldu. 1998 yılında çocukluk düşünü gerçekleştirerek Sahra'da deve kervanlarıyla yolculuk yaptı, batılı gözlerin aşına olmadıkları diyarları keşfetti. Bu gezisi ilk kitabına ilham vermiştir. Kraliyet Coğrafya Topluluğu üyesidir ve eserleri büyük ölçüde Müslüman dünyası, seyahatler ve keşifler üzerinedir. Evli ve Norfolk, Londra'da yaşıyor.

Kitapları: *South From Barbary* (2001) *Tamerlane: Sword of Islam, Conqueror of the World* (2004), *Faces of Exploration* (2006), *The Man Who Invented History: Travels with Herodotus* (2008), *Baghdad: City of Peace, City of Blood* (2014).

YKY'den daha önce yayımlanan kitabı: *Timurlenk - İslam'ın Kılıcı, Cihan Fatih* (2006).

Nurettin Elhüseyni (Silvan/Diyarbakır, 1954). Darüşşafaka Lisesi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. AnaBritannica'da yazı kurulu üyesi ve çeşitli yayın kuruluşlarında editör olarak çalıştı. Halen serbest çevirmenlik ve araştırmacılık yapıyor. Çevirdiği kitaplardan bazıları: *Polonya Günlüğü* (Metis, 1985); *Kahve ve Kahvehaneler*, Ralph S. Hattox (Tarih Vakfı, 1996); *Çatışan Kültürler*, Bernard Lewis (Tarih Vakfı, 1999); *İslam Sanatı ve Mimarisi*, Peter Delius (Literatür, 2007); *Türkiye'nin Kadınları ve Folklorik Özellikleri*, Lucy Garnett (Oğlak, 2009); *Mitoloji - Kolektif* (NTV, 2009); *Demokrasi Neye Yarar?* (YKY, 2010); *Solan Akdeniz: 1550-1870 / Coğrafi-Tarihsel Bir Yaklaşım*, Faruk Tabak (YKY, 2010); *Gezgin Şölen: Gıda Küreselleşmesinin On Bin Yılı*, Kenneth F. Kiple (YKY, 2010); *Canavarlar Garip Yaratıklar Kitabı*, Christopher Dell (YKY, 2010); *Karanlıkta Fısıldaşanlar: Stalin Rusya'sında Özel Yaşam*, Orlando Figes (YKY, 2011); *İmparatorluk: Britanya'nın Modern Dünyayı Biçimlendirdiği*, Niall Ferguson (YKY, 2011); *Berlin'in Düşüşü*, Anthony Beevor (YKY, 2015).

*Justin Marozzi'nin
YKY'deki kitapları*

Timurlenk - İslam'ın Kılıcı, Cihan Fatihi (2006)
Tarihi İcat Eden Adam - Herodotos'la Seyahatler (2014)

JUSTIN MAROZZI

Tarihi İcat Eden Adam

Herodotos'la Seyahatler

Çeviren
Nurettin Elhüseyni

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4310
Tarih - 102

Tarihi İcat Eden Adam - Herodotos'la Seyahatler / Justin Marozzi
Özgün adı: The Man Who Invented History - Travels With Herodotus
Çeviren: Nurettin Elhüseyni

Kitap editörü: Derya Önder
Düzeltili: Ömer Şişman

Kapak tasarımı: Mehmet Ulusel
Sayfa tasarımı: Nahide Dikel
Grafik uygulama: Akgül Yıldız

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

Çeviriye temel alınan baskı: John Murray Publishers, Londra, 2008
1. baskı: İstanbul, Şubat 2015
ISBN 978-975-08-3117-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2015
Sertifika No: 12334
© Justin Marozzi 2008
Bu kitabın telif hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Bir kez daha Julia'ya,

Tarihin hepimize çekici gelmesi son tahlilde şiirsel oluşundur. Ama tarihin şiiri başıboş gezinen hayal gücüne değil, gerçeğin peşine düşen ve ona sıkıca sarılan hayal gücüne dayanır. Tarihçiyi “hazları küçümsemeye ve yorucu günler geçirmeye” yönelten şey, geçmiş dediğimiz o gizem diyarında çok önceleri gerçekte olup bitenleri öğrenme merakının uyandırdığı hevestir. O büyüdü aynaya göz atmak ve onun içinde her gün yepyeni figürler görmek, tarihçiyi bütün hayatı boyunca uğraştırıp tatmin eden, onu her sabah bir âşık gibi şevkle kütüphaneye ve arşiv odasına götüren yakıcı bir arzudur. Tarih, onu müthiş güçlü bir tutku gibi büyüler, çünkü şiirselidir. Eskiden sağ olan ölümler, şimdi yoklar. Onları artık tanımayan yurtları bugün bizim. Oysa ölümler bir zamanlar bizim kadar gerçektiler ve biz de yarın onlar gibi birer gölge haline geleceğiz...

G. M. Trevelyan, *Otobiyografi ve Diğer Makaleler*

Konu dışına çıkmadan dolayı özür dilememe gerek yok. Eser boyunca bende alışkanlık oldu bu.

Herodotos, *Herodotos Tarihi*

Ey okur, birlikte daha ileriye gitmeden önce, bu Tarihin başından sonuna kadar, Fırsat bulduğum her seferinde, konu dışına çıkma niyetinde olduğumu sana şimdiden bildirmek sanırım uygun olur.

Henry Fielding, *Tom Jones*

İÇİNDEKİLER

Teşekkür • 11

Haritalar • 16

Giriş

Köpek Başlı Adamlar, Altın Arayan Karıncalar ve Uçan Yılanlar:
Hepimiz Niçin Herodotos Okumalıyız? • 19

KISIM I: TÜRKİYE

1. Sakallı Rahibeler • 47
2. Sualtındaki Herodotos • 61

KISIM II: IRAK

3. Ahmaklar ve Savaşlar • 83
4. Bağdat, Evanjelikler ve Alaycı Deliler • 101
5. Babil • 123

KISIM III: MISIR

6. Memphis ve Thebai: Palavrular ve Kendilerini Kurban Eden Kediler/
Lütfen, Tapınaklarda Seks Yapmayın, Biz Mısırlıyız • 147
7. Hollywood (ve Sahra) Sahnesinde Herodotos • 173
8. Dünyanın Anası Kahire • 187

KISIM IV: YUNANİSTAN

9. Bilgeliğin Toplantı Merkezi Atina • 205
10. Herodotos'un Aristoteles'le Tanışması • 231
11. Selanik: Cephe Hattındaki Tarih • 253

12. Bir Cin Kovma Olayı • 265
13. Patrick Leigh Fermor'la (Bolca Reçineli Şarap Eşliğinde) Öğle Yemeği • 269
14. "Kâseyi Ağzına Kadar Samos Şarabıyla Doldur!" • 281
15. Âlemci Tanrılar, Dindar Rahipler ve Ağlak Keşişler • 305

Kaynakça • 333

Dizin • 339

TEŞEKKÜR

Herodotos'la yolculuk, bir ömre sığan bir uğraş ve zevktir. Cambridge Üniversitesi'nde Yunan tarihi profesörü olan ve en büyük teşekkürü sunduğum Paul Cartledge'in yol boyunca her adımda bana eşlik etmesi gibi büyük bir talihim oldu. Yaklaşık 2500 yıl önce ölmesine karşın, Herodotos hâlâ kalıcı dostluklara ilham verme gücüne sahiptir; öngörü genişliğinin ve ruh zenginliğinin sonraki kuşaklara harika bir armağanıdır bu. Paul'la tanıştığım ve onun Herodotos bilgeliği pınarından hak etmediğim ölçüde yararlandığım için kendimi şanslı sayıyorum.

Beni Herodotos'un peşine ilk kez düşüren dostum Tom Sutherland'a, Herodotos araştırmalarının yoğun ve çoğu kez nüfuz edilemez dünyasına girmem için ilk dürtüyü sağlayan Oxford Üniversitesi Lobel Kürsüsü klasik edebiyat okutmanı Dr. Angus Bowie'ye teşekkür ederim.

Herodotos'la seyahatler insanı her yere götürebilir. Onun kadim Mısır'la olduğu kadar günümüz Washington'uyla da alakası vardır. Ben daha çok Türkiye, Irak, Mısır ve Yunanistan üzerine yoğunlaştım; bu iddialı gezi programını büyük ölçüde *Financial Times*'in emsalsiz seyahat editörü olan ve başkalarının "hayır" diyeceği durumlarda sürekli "evet" diyen Rahul Jacob'ın desteği mümkün kıldı.

Yolculuklarımda bana arkadaşlık eden ve çok sıkça alıntı yaptığım Herodotos'a *Herodotos Tarihi*'nin son derece kolay bulunabilir (ve cepte taşınabilir) Penguin Klasikleri baskısında ulaşılabilir.

Türkiye'de eski adı Halikarnassos [Halikarnas] olan Bodrum ilçesinde, yani Herodotos'un memleketinde Gürkan Kınacı'nın tekne konuksevrlığının keyfini çıkardım. Meltem Özer'e, şehrin belediye başkanı Mazlum Ağan'a, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi müdürü Oğuz Alpözen'e, Deniz Arkeolojisi Enstitüsü'nden Tufan Turanlı'ya ve Dr. George Bass'a, tarihçi ve Herodotos hayranı Canan Küçükveren'e teşekkürler.

Irak'ta bana bir yılı aşkın bir süre Bağdat'ta kalıp çalışma ve Herodotos'u sa-vaşın ortasına götürme fırsatı veren OBE madalyalı Yarbay Tim Spicer'a minnet-tarım en başta. Irak'ın Washington büyükelçisi Ekselans Samir Sümeysade'ye, Ulusal Güvenlik Danışmanı Muvaffak Rubaye'ye, Savunma Bakanı Sadun Duleymi'ye, CBE madalyalı Tuğgeneral James Ellery'ye, zor zamanlardaki dost-lukları, destekleri ve neşeleri nedeniyle Dr. Thair Ali'ye ve Catriona Laing'e, dün-yanın en büyük eski eser koleksiyonlarının birinde özel bir tur imkânı sağlayan Bağdat Ulusal Müzesi müdürü Dr. Daniel Corc Yuhanna'ya teşekkür ederim. Eski Eserler Devlet Kurulu başkanı Dr. Abdülaziz Hamid, Bağdat'ta müzeye ait arşiv-lerin bulunduğu evin korunmasına katkı olarak küçük bir bağışta bulunmamıza olanak verdi. Polonyalı arkeolog Agnieszka Dolatowska, Koalisyon kuvvetle-rinin yıkıcı işgali sırasında Babil'e unutulmaz bir rehberli tur sundu. Irak'taki İngiliz Arkeoloji Okulu'ndan Joan Porter MacIver ve Dr. Lamia el-Geylani, Londra University College'dan Prof. Amélie Kuhrt sonraki araştırmalara yardımcı olma inceliği gösterdiler. Beni tehlikeden uzak tutan ve burada adlarını saymadığım bütün meslektaşlara teşekkür ederim.

Mısır'da uzun bir Herodotosçu gezi programını ustalıkla düzenledikleri için Cox & Kings'ten Philip Hamilton-Grierson'a ve Mark Stacey'ye teşekkür borcum var. Dostum Mendi Murad, Kahire'de bütün doğru insanlarla bağlantı kurma-da ilham verici ve yorulmak bilmez bir rehber oldu bana. Herodotos'un dinler arası ilişkiler üzerine modern dünyaya öğreteceği epey şey vardır. Bu anlamda Mısır başmüftüsü Ali Cuma'yla, Mısır Anglikan piskoposu Münir Enis'le, İsla-mi Konular Yüksek Konseyi'nden Dr. Ali es-Semman'la aydınlatıcı sohbetlerin tadına vardım. Hapisteki muhalefet lideri Ayman Nur'un eşi Cemile İsmail'e, in-san hakları avukatı Emir Salim'e, Leyla Sueyf'e, piramit matematiğine ilişkin görüşünü paylaştığı için Profesör Asım Deyf'e, BBC'den Heba Salih'e, romancı Ala el-Esvani'ye ve Baha Tahir'e, Max Rodenbeck'e, Kahire'deki Amerikan Üni-versitesi Eski Mısır bilimi profesörlerinden Selime İkrâm'a, Herodotos'un haşin tahnit dünyasındaki güvenilirliğini sınamama yardımcı olan El Uksur Mumya-lama Müzesi'ne, Ehab Gaddis'e, Mısır Eski Eserleri Saklama ve Koruma Teşkilâtı genel müdürü olan ve genellikle Mısır Müzesi'ndeki "Mumyaların Babası" ola-rak anılan Dr. Nasri İskender'e, Müslüman Kardeşler örgütünden Abdülmünim Ebu el-Fütuh'a, Heykel Vakfı müdürü Hani Şükrallah'a, İbn Haldun Demokrasi Araştırmaları Merkezi'nin başkanı ve demokrasi aktivisti Saad Eddin İbrahim'e, üretken blog yazarı İssendr el-Emrani'ye, aktivist Buteyne Kâmil'e, aktör Ha-lid Ebul Naga'ya ve başının üstünde yanan bir şamdanla dans edebilen Rebab Abdelaziz Osman'a da teşekkür borcum var. Tartışmalı sinema yönetmeni İnas

el-Değedi'yi, Mısır'ın en meşhur ve en mahut bekâr annesi olarak, tabuları yıkan ve ülkedeki cinsel ahlak kurallarının üstündeki perdeyi kaldıran Hind el-Hinnavi'yi dinlemek, benim kadar Herodotos'u da heyecanlandırırdı herhalde. Siva vahasında başka konuların yanı sıra, yasak eşcinselliğe ilişkin araştırmalarım, antropolog Fethi Malim'den, aşiret şeyhleri Fethi Kilane, Ömer Raci ve Muhammed Abdülvahap Tayyib Müsellim'den yardım gördüm. Asvan'da Nil'in gizemli işleyişine ilişkin açıklamalarından dolayı Elefantin (Elephantine) Müzesi müdürü İsmet Abdülmalik'e ve Asvan Barajlar İdaresi başkanı Muhammed Talat Abdülaziz'e teşekkür borçluyum. Mısır'da, iyi rehberler Herodotos için olduğu kadar benim için de vazgeçilmezdi. Asvan'da Abdüsettar'a, El Uksur'da Rıfat el-Hâkim'e, Siva'da Atıf'a ve Kahire'de Celal Muavid'e teşekkür ederim.

Yunanistan'da çalışmalarına önyak olan ve beni Atina'daki birçok yararlı Herodotos uzmanına yönelten Rachel Howard'a teşekkür ederim; başta Cleopatra van de Winkel, Vassilis Papadimitriyu, eşi Sofka Zinovieff ve meslektaşım Anna Bakola olmak üzere, bu uzmanların hepsi beni naçiz durumda bırakan bir konukseverlik ve incelik gösterdi. Eski başbakanlardan Cannis Cannetakis'e, Irene Noel-Baker'a ve Garth Fowden'a Yunanistan'daki bir yolculuğa Atina'da klasik tarzda bir Herodotos konferansıyla kusursuz bir başlangıcı sağladıkları için teşekkür ederim; bu konferansta Kıbrıs Üniversitesi'nden Prof. Vassos Karageorghis'le ve Ulusal Helen Araştırma Vakfı bünyesindeki Yunan ve Roma Antikçağ Enstitüsü'nün müdürü Dr. Miltiades Hacıpulos'la tanışma bahtiyarlığına erdim. Selanik'te çığır açıcı tarihe dönük araştırmaların yolunu gösteren Amalia Zepu'ya teşekkür ederim; bunun için Güneydoğu Avrupa'da Demokrasi ve Uzlaşma Merkezi'nden Nenad Sebek'e minnettarım. Samos'a giden açık denizlerde Kaptan Vassilis Theodoros, Yunan deniz yolculuğu konusunda cömert bir rehber oldu.

Herodotos gittiği her yerde bilgi koparmak için rahipler arardı. Yazar Takis Mikhas'a, Haralambos Konidaris'e, müteveffa Başpiskopos Hristodulos makamından Peder Timotheos'a ve Samos'taki Peder Soterios'a Yunan Ortodoks Kilisesi üzerine düşüncelerini paylaştıkları için teşekkür etmek isterim.

Michael Cullen aracılığıyla ulaştığım Jonathan Tite ve eşi Eleni Halkias, bana Salamis ve Plataia'da Pers Savaşları muharebe alanı turları sundu. Thermopylai gezisi cesur kralları Leonidas'ın komutasındaki Spartalıların İÖ 480'deki şanlı yenilgisine yol açan hain Ephialtes'in gösterdiği dağ güzergâhı, amortisör tertibatını gerçekten zorlayıcı bir iz sürüşü oldu. Jonathan'ın arabası da daha az cesur sayılmazdı. *FT* Atina muhabiri Kerin Hope'un ve Catherina Mytilineou'nun daha fazla keşfe (ve sınırsız konukseverliğe) zemin hazırladığı Samos'ta, Apostolos

Sikelianos bana rehberlik ve akıl hocalığı etti. Aynı adada arkeolog Nikolaos Zulos'a, tarihçi Hristos Landros'a, filolog Profesör Yorgos Angelinas'a ve canlılık yakıtı *suma* [Sakız içkisi] olandostum Dimos'a da teşekkür borçluyum. *Herodotos Tarihi*'nin modern Yunanca ilk baskısını yayımlayan adamın üçüncü kuşak torunu olan Marianna Koromila'ya, 1836 tarihli anıtsal baskıyı bana gösterdiği için minnettarım. Iannis Trepheilis'e, Atina'daki İngiliz Okulu görevlilerinden Maria Papakonstantinu'ya, Kavala'da (Kabala) İmaret'in Sparta tarzı sadelikten kesinlikle uzak misafirhanesindeki ağırlayışı için Anna Missirian'a, Atina'daki Kral II. Yorgos Sarayı görevlilerinden Maria Strati'ye, Stavros Karkaletsis'e, İskeçe'deki (Ksanthe) ve Gümülcine'deki (Komotine) Yunan ve Türk diplomatlarına teşekkür ederim. Kavala'da Mikhail Lukhunas, Theodoros Muriadis ve Theodoros Spanellis bana zaman ayırmada ve tarih uzmanlıklarını paylaşmada cömert davrandılar. Peloponnesos'un Kardamyle köyünde harika adam Sir Patrick Leigh Fermor'la hayatımın en güzel öğle sonrasını geçirdim; öğle yemeği buluşmamızdan önce onu Herodotos üzerine hararetli bir şekilde çalışırken gördüğüm ilk sahne, ömrüm boyunca belleğimde kalacak. Georgios Giannakias'a onu bulmama yardımcı olduğu için teşekkür ederim.

Yunan *phyloksenia*'sının [konuk ağırlama sevgisinin] ve bilgeliğinin ışıltılı feneri Mairi Yossi'ye, Yunanistan'daki seyahatlerim sırasında beni Herodotosçu kanatları altına alan ve tamamen ortadan kaybolmamı ummuş olması gerekirken, irili ufaklı her türlü soruma cevap vermeyi sürdüren Aleksandra Melista'ya özel teşekkür borçluyum.

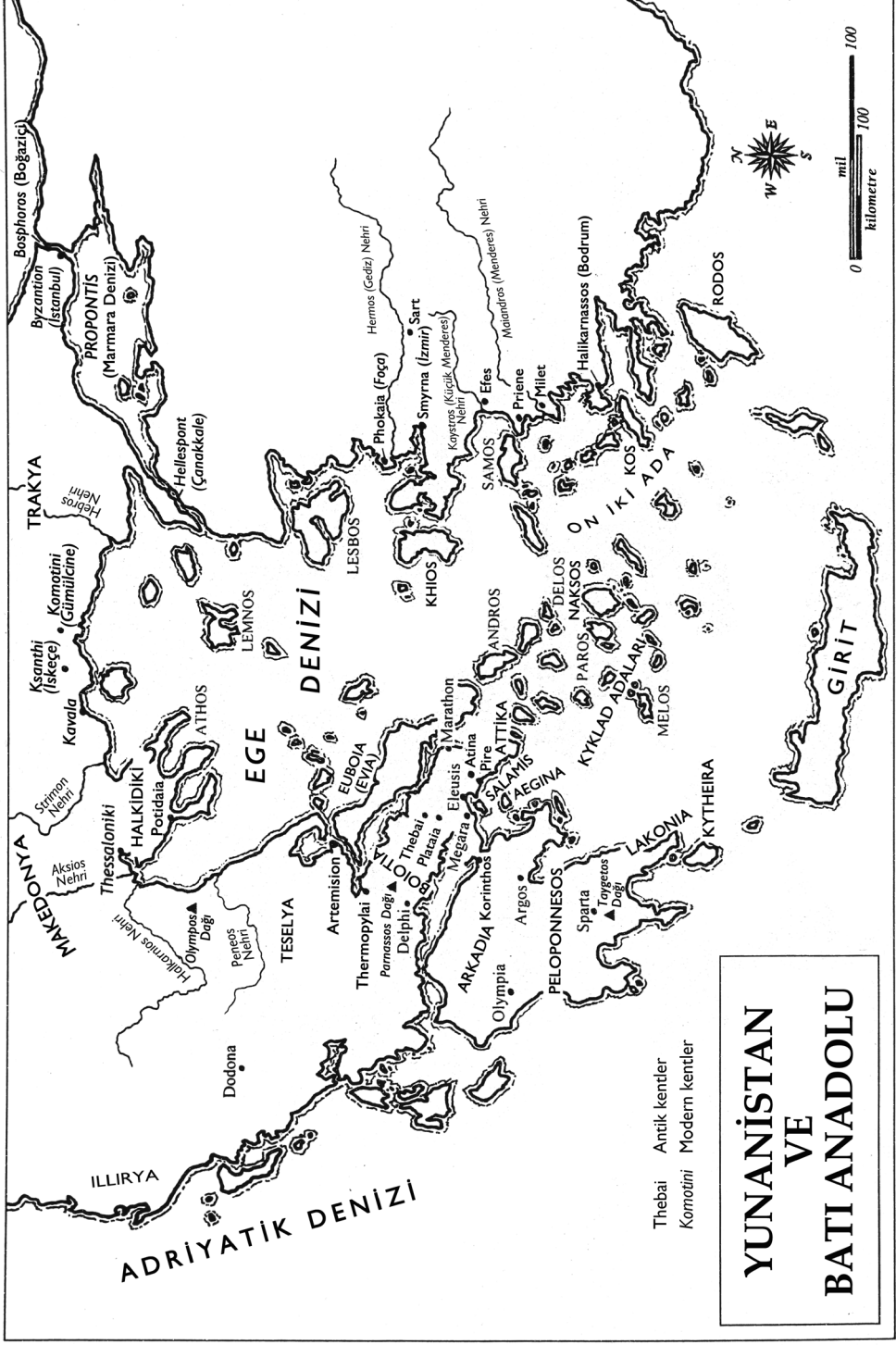
Andrew Roberts'a, Cambridge Peterhouse College'dan John Adamson'a ve Cambridge modern tarih profesörlerinden Richard Evans'a tarihe yönelmemi sağlayan teşvikleri için, Londra'daki evim olan İngiliz Kütüphanesi'nin çok sevilen Nadir Kitaplar ve Müzik salonunun çalışanlarına, *Sunday Telegraph*'tan Michael Prodger'a, *Evening Standard*'dan David Sexton'a, *Literary Review*'dan Nancy Sladek'e ve *Slightly Foxed*'dan Gail Pirkis'e hiç arkası kesilmeyen edebi oyalanma fırsatları sağladıkları için teşekkür ederim. Norfolk'ta kışın en karanlık günlerinde şarabı hiç eksik etmeyen dayım ve eşi Nick ve Susan Ward'un aşırı konukseverliğini şükranla anarım.

Temsilcim Georgina Capel'e başkalarını umutsuzluğa sürüklemiş olabilecek ağır ilerleyiş karşısında sabırlı iyimserliğini koruduğu için özel teşekkürler. John Murray Yayınevi'ndeki editörüm Roland Philipps'e ancak destansı olarak nitelendirilebilecek sabrından ve taslak metne ilişkin güçlü yorumlarından dolayı tarif edilemez ölçüde minnettarım. Her türlü yardımları için Rowan Yapp'e, Peter James'a ve Nikki Barrow'a da teşekkür borçluyum.

Son olarak, evden birçok kez ayrılışıma katlanan, çiçeği burnunda Herodotosçu üvey kızım Clemmie'ye ve bu kitabı ithaf ettiğim sevgili eşim Julia'ya her zamanki gibi teşekkürlerimi iletirim. Julia dört yıl Timurlenk'le yatıp kalktıktan sonra, hiçbir kusuru olmaksızın kendini bir dört yıl daha Herodotos'un yükü altında buldu. Herodotos'un daha iyi arkadaş olduğunu düşünmek hoşuma gider; ama kocası havanların ve roketlerin yağdığı Bağdat'ta kısıp kalmışken bu durumun ona pek az avuntu sağlamış olması da mümkündür.

Resim Kaynakları

Resimlerin tamamı yazarın koleksiyonundandır.

Thebai Antik kentler
 Koroñtini Modern kentler

**YUNANISTAN
 VE
 BATI ANADOLU**

